

Právo a pokora

eFocus

Není asi právníka, který by neznal zásady, a dokonce v jejich latinské podobě, jako je *ignorantia iuris non excusat* a *iura novit curia*. Přestože se jedná o zcela základní principy, na nichž, zdá se, stojí prosazování práva jako takového, vzbuzují zároveň i značné rozpaky. V obou případech nejde o nic jiného než o klasické právní fikce a *fictiones iuris* spočívající na přimyšlení, nebo odmyšlení, nějaké skutečnosti. Jsou tedy příkazy práva vedoucí ke lži, i když někdy prospěšné.

Pokusme se krátce zamyslet nad první z nich: „Neznalost práva neomlouvá“, nebo dokonce ve vyhraněnější a výhrůžnější podobě *ignorantia iuris nocet* - „neznalost práva škodí“. Vyžadovat na všech adresátech práva za každé okolnosti detailní znalost všech součástí právního řádu by snad dokonce mohlo být možné posuzovat jako absurditu. Troufám si říci, že nikdo, počítaje v to samozřejmě i z tohoto hlediska ty nejpovolanější - tedy právníky, právo v celé jeho současné šíři nezná a ani znát nemůže. Doby, kdy např. materie občanského práva byla soustředěna do jednoho jediného kodexu (např. Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811) patří již nepochybně minulosti.

To, co však lze u právníků ale předpokládat, je schopnost právo chápat jako souvislý systém a orientovat se v něm. Jedná se tedy v zásadě o stejný požadavek, jaký byl u zkoušek kladen na byzantské notáře, kdy se ověřovala jejich znalost názvů titulů všech padesáti knih justiniánských *Digest*, aby v nich v případě potřeby mohli rychle nalézt poučení. Ještě méně pak obeznámenost s celým právním řádem samozřejmě můžeme vyžadovat od „obyčejného“ adresáta právních norem. Nejen soudci, ale i ostatní právníci, by tedy měli mít pochopení a svým způsobem by měli být v tomto ohledu také pokorní.

Co pak rozumět pod konstatováním, že „soud zná právo“? Tato celkem jednoduchá věta totiž v sobě skrývá mnoho nejistého. Vlastně by spíše tato sentence měla znít - „soud by měl znát právo“ a zároveň hned musíme doplnit, ale nemůže. Pod právem totiž nemůžeme rozumět všechno právo, tedy to co je právě platné (včetně norem technického charakteru), ale i takové, na jehož základě má někdy rozhodovat. Soud by měl tedy znát i normy starší a některé dokonce velmi staré, které také někdy do právních sporů vstupují. Stranou nemůže zůstat ani otázka norem práva nepsaného, tedy společenské morálky a chápání pojmu spravedlnosti jako takové. Můžeme konstatovat, že žádný soudce právo v celé jeho současné šíři a proměnlivosti nezná, nicméně by jeho znalost měl, v souladu s první zásadou, vyžadovat na občanech - tedy adresátech právních norem. Nicméně je nepochybně schopný se v právu orientovat a příslušnou normu, vztahující se na daný případ nalézt.

Stejně jako soudci, tak ani žádný z těch, kteří právo vyučují, svůj obor nezná do všech detailů, ať již proto, že se neustále mění, nebo pro jeho rozsáhlost a přirozené limity každého člověka. Ve vztahu k první zmíněné zásadě, je postavení učitele ještě jednoznačnější, než kohokoli jiného. Ten, kdo právo vyučuje a projevuje jeho neznalost, si jistě škodí. Ale upřímně řečeno, je vůbec v lidských silách mít na každý dotaz odpověď? Nikoli jakoukoli, tu je jistě každý elokventní pedagog schopný na místě vymyslet, ale odpověď správnou a fundovanou. A jsme opět u oné pokory, tentokrát u pokory učitelské a zejména ke studentům. Je starou pravdou, že přiznat neznalost je vždy publikem hodnoceno daleko pozitivněji, než „střelba“ odpovědi „od boku“. Jedna pokora s druhou úzce souvisí.

Schopnost uvědomit si objektivní hranice možnosti poznání oboru umožňuje přiznat dílčí neznalost studentům a nepociťovat to jako osobní pohanu. Druhým pólem je však neznalý student, u něhož pokora často chybí, očekává jasné a rychlé osvětlení a někdy se dokonce staví i do role mentora.

Asi nelze, než si na tomto místě nepřipomenout obecně známé vymezení úlohy a samotné podstaty práva zachované ve výroku římského právníka Domitia Ulpiana, pokud ovšem má něco být spravedlivé a tedy také užitečné: Praecepta iuris sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum quique tribuere (D. 1, 1, 10, 1 - Ulp. 1 reg.). Vypadá to, že k zakotvení této zásady dospěli římscí právníci až překvapivě docela pozdě, na přelomu 2. a 3. století n. l. Nepochybně tomu tak však není. Ulpianus pouze opakuje to, čím se římscí právníci již dávno řídili. Nejenže totiž takto charakterizoval smysl práva Cicero ve svých dílech „O zákonech“ a „O povinnostech“, ale patrně je ještě daleko starší a první zmínka o ní je spojena s politikem 3. století př. n. l. M. Porciem Catonem.

Proč je ale tento princip v kontextu těchto řádků tak podstatný? Právo totiž má nejen každému dát, co mu náleží (suum quique tribuere), ale také, nebo spíše a především, neškodit (non laedere) a také přikazuje čestně žít (honeste vivere). Jinak řečeno chovat se slušně a rozumně. Právní principy, včetně uvedených na začátku, nám mají především ukazovat cestu, která je velmi obtížná a její cíl bývá často nedosažitelný.

Předchozí řádky by v žádném případě neměly být chápány jako výraz právního nihilismu a rezignace na dodržování práva. Právní jistota a důvěra v právo občanem je jedním z nejdůležitějších pilířů naší společnosti. Jsou jen upozorněním na to, že znalost práva by měla být vyžadována nejen rozumně, ale především s ohledem na dosažení, alespoň určité míry, spravedlnosti, a to ve všech případech - nejen u soudů, ale i dalších případech i v běžném životě. Vždyť právě k ní by právo, a to včetně právních principů, mělo vést. Vyjadřujme se, hodnotme i případně kritizujme tedy nikoli na základě pocitů či zcela povrchního povědomí, ale s mírou pochopení toho, co známe a čemu rozumíme.

prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrScs.,
vedoucí katedry právních dějin PF UK
proděkan pro profesorské a habilitační řízení a pro rozvoj fakulty

Názor byl publikován v rámci vydání EPRAVO.CZ Digital - červen 2015.

EPRAVO.CZ Digital si můžete stáhnout ZDARMA na App Store a Google Play, a to přímo z Vašeho tabletu či chytrého telefonu. Pokud máte již aplikaci staženou, postačí si stáhnout pouze nové vydání. Využít můžete také webový archiv starších čísel na adrese tablet.epravo.cz.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [LEAGLE.ONE: Chcete AI ve firmě? Začněte právem](#)
- [V prvním pololetí zaznamenala skupina HAVEL & PARTNERS tržby 750 milionů korun](#)
- [Právní aspekty pronájmu zahradního vybavení](#)
- [Globální hráč Eversheds Sutherland posiluje v Česku integrací s Kropáček LEGAL](#)
- [LEAGLE.ONE: Když nebude Komora, nebudou advokáti](#)
- [LLM Právo & Veřejný sektor: Když odbornost rozhoduje o fungování společnosti](#)

- [LEAGLE.ONE: Ze světa paragrafů do říše algoritmů](#)
- [Do KPMG Legal přichází Lenka Gomez Tomčalová, která posílí pracovně-právní poradenství](#)
- [Investiční diverzifikace podle CYRRUS: promyšleně, napříč trhy i nástroji](#)
- [S daňovou a právní agendou obchodních korporací pomohou aplikace DAUČ a ASPI. Efektivní nástroje pro správu daňové a právní agendy obchodních korporací](#)
- [Nové sudiště Rozhodčího soudu v Mostě](#)